

SAKSBEHANDLER
Reidun Vea

INNVALGSTELEFON

TELEFAKS
+47 22 94 04 04
postmottak@ra.no
www.riksantikvaren.no

VÅR REF.
12/01607-13

DERES REF.

DERES DATO

ARK. Forvaltningsarkivet
351.9

VÅR DATO
06.01.2014

Klima og miljødepartementet
Postboks 8013 Dep
0030 Oslo

v/ Brita Slettemark

NOU 2013:10 Naturens goder - om verdier av økosystemtjenester - Høringsuttalelse

Bygningsvern i et miljøperspektiv

Riksantikvaren har med interesse lest sammendrag og anbefalinger i NOU 2013:10 Naturens goder – om verdien av økosystemtjenester. Utredningen løfter fram et område med stor samfunnsrelevans, og vil forhåpentligvis bidra til å bygge en kunnskapsbase som er viktig for å kunne ta fremtidige politiske valg og fremme en bærekraftig forvaltningspraksis.

RA var tidlig i kontakt med ekspertutvalget for verdier av økosystemtjenester for å komme i inngrep med prosessen og tydeliggjøre bygningsvern i et miljøperspektiv. Norge opprettet i 1972 verdens første miljøverndepartement. Forvaltning av ressurser var en viktig faktor.

Kulturminner fikk derfor en naturlig plass i departementet, som et ledd i en flerdimensjonal og helhetlig orientert miljøforvaltning. I dette perspektivet kan Riksantikvaren bare beklage at ekspertutvalget ikke har funnet det relevant å inkludere den kulturelle dimensjonen i diskusjonen om økosystembegrepet.

Norske forvaltningstradisjoner og miljøpolitiske virkemidler

Vi noterer oss at utvalget i avsnittet om relevansen for norsk miljøforvaltning sier at «Økosystemtjenestetilnærmingen må videre settes inn i en bredere samfunns- og styringsmessig sammenheng som tar hensyn til norske forvaltningstradisjoner og miljøpolitiske virkemidler, og som styrker grunnlaget for bedre samarbeid mellom sektorer og mer helhetlig (økosystembasert) forvaltning.» Videre i anbefalinger fra kapittel 5 om *Status og utviklingstrekk for norske økosystemtjenester* nevnes både reiseliv og stedsidentitet, og utvalget viser til at det er behov for å bygge opp kapasitet og utvikle institusjoner som er rustet til å utvide forståelsen av samspillet mellom mennesker, natur og samfunn. Riksantikvaren håper at departementet ser en mulighet til også å inkludere kulturdimensjonen i oppfølgingen av NOU'en, og f.eks. se på kulturminners rolle for samfunnsutviklingen og som en del av miljøet i en større sammenheng.

Koblingen menneske - natur /landskap

Utredningen vier imidlertid temaet landskap vesentlig oppmerksomhet. Dette er interessant for Riksantikvaren siden landskap har vært et sentralt fellestema for natur- og kulturminneforvaltningen gjennom flere tiår. Dette samarbeidet har gjennom årene produsert en felles landskapsstrategi, felles handlingsplaner, en felles framgangsmåte for landskapsanalyse (*Framgangsmåte for vurdering av landskapskarakter og landskapsverdi*) og to felles veiledere (*Metode for landskapsanalyse i kommuneplan* og *Metode for vurdering av landskapsvirkninger ved utbygging av vindkraftverk*). Riksantikvaren er opptatt av at en i arbeidet med oppfølging av temaet økosystemtjenester kopler dette til landskapet og viderefører samarbeidet mellom natur- og kulturminneforvaltningen. Vi mener arbeidet med

økosystemtjenester må skje med en klar bevissthet om potensialet som ligger i koplingen menneske – natur, både i forhold til menneskets påvirkning på økosystemene og hvordan mennesket kan nyttiggjøre seg dem. Påfølgende avsnitt viser til flere slike samarbeidsområder hentet fra NOU-en.

Endringer i arealbruk pekes på som den viktigste trusselfaktoren i kystsonen, ikke minst når det gjelder kystlandskapet som er i dramatisk endring over store deler av landet. For kulturminneforvaltningen er det viktig å minne om at kystlandskapet finnes både over og under vann. Marin-arkeologien kan produsere mye viktig kunnskap i områder der havbunnen byr på særlig gode bevaringsforhold. Både skog- og fjellandskapet er også i endring. Dette er viktig i et kulturhistorisk perspektiv – både som opplevelsesarenaer og kunnskapsressurser der både menneske og natur produserer landskap, og mennesket gjør seg nytte av disse på mange vis.

Det tyngste samarbeidsområdet vårt er knyttet til jordbrukslandskapet, her ofte omtalt som kulturlandskapet. Utredningen viser til at dette landskapet har gjennomgått store endringer som følge av fraflytting, bruksnedleggelse, økte krav til inntjening, nye driftsmetoder og opphør av tradisjonell skjøtsel (med gjengroing som resultat). Dette påvirker både landskapet og det biologiske mangfoldet. Nedbygging av jordbruksarealer, som følge av at byer og transportnettverk trenger mer plass, er en viktig faktor for påvirkning av jordbrukslandskapet. Det siste har for tiden store oppmerksomhet innen politikk og media. Her møter vi areal- og arealbruksendringer som utredningen peker på at vi har for dårlig kunnskap om og trenger å overvåke bedre. Det pekes også på at vi trenger bedre kunnskap om betydningen av sentrale drivkrefter, påvirkningsfaktorer og utviklingen i ulike sektorer. Som nevnt vises det samtidig også til at det er behov for å bygge opp kapasitet og utvikle institusjoner som er rustet til å utvide forståelsen av samspillet mellom mennesker, natur og samfunn. Her bør kulturminneforvaltningen og dens faglige bakland innen kultur- og samfunnsfag bli viktige samarbeidspartnere.

NOU-en peker på behovet for en mer helhetlig og tverrsektoriell planlegging f.eks. gjennom at landskapsperspektivet og den økologiske infrastrukturen får økt oppmerksomhet. Dette koples blant annet til ønsket om å vurdere utarbeiding av statlige konsekvensutredninger for energiprojekter, akvakultur og mineralutvinning. Utredningen foreslår også at det bør settes i gang arbeid for å utvikle og utprøve metoder for å stedfeste og synliggjøre økosystembaserte verdier og tjenester til bruk i kommunal arealplanlegging og arealforvaltning. Her vises det til at dette bør vurderes i sammenheng med eksisterende *Metode for landskapsanalyse i kommuneplan*, som også er vist til tidligere i forbindelse med omtalen av DN (nå Miljødirektoratet) og RA sitt landskapsarbeid.

Økosystemtjenester – overføringsverdi til vernet av kulturarven

Det er viktig å se nærmere på om den tankegangen som ligger til grunn for å bruke økosystemtjenester som en metode for å synliggjøre verdier i naturarven har en overføringsverdi til vernet av kulturarven. I synliggjøring av verdier og økonomisk verdisetting er sammenhengen mellom kultur og natur vesentlig. Årsakene til at økosystemene og kulturminner forringes er også langt på vei de samme.

I den siste norske stortingsmeldingen om kulturminnepolitikken, Meld. St. 35 (2012-2013) *Framtid med fotfeste* (fremlagt april 2013), legger den norske regjeringen vekt på at kulturminneressursene, på lik linje med naturressursene, bør vurderes som en del av nasjonalformuen og ønsker derfor å: *.. utrede hvordan verdien av kulturminnene kan konkretiseres, og synliggjøre hva som er kulturminnernes direkte og indirekte bidrag til menneskelig velferd og*

utvikling." (s. 44). De viser også til at arbeidet bør bygge på norske og nordiske erfaringer med verdiskaping.

Nordisk samarbeid om kulturarvens rolle i økosystemtjenester

Riksantikvaren fikk i 2012 i oppdrag av Miljøverndepartementet å søke Nordisk ministerråd om midler til et nordisk samarbeidsprosjekt om økosystemtjenester og kulturminnevern, *Kulturarv som økosystemtjeneste? En mulighetsanalyse*. Prosjektet fikk endelig tilsagn om støtte i desember 2013, og skal ledes av Riksantikvaren. Nordisk ministerråd anbefaler at prosjektet fokuserer på økt oppmerksomhet omkring - og kunnskap om kulturarvens økonomiske og samfunnsmessige betydning, samt verdier knyttet til opplevelser. Prosjektet må forholde seg til og ta utgangspunkt i de nasjonale utredningene i Norge (NOU 2013: 10) og Sverige (SOU 2013: 68) om økosystemtjenester.

Det er behov for å etablere en nordisk plattform og samle nordiske erfaringer med kulturarvens rolle i økosystemtjenester. Riksantikvaren ser fram til å gjøre dette i et nordisk perspektiv, da kulturmiljøbegrepet og det å se kultur- og naturarv i sammenheng er et nordisk varemerke. Det vil derfor bli nødvendig å studere de to utredningene nærmere, samt den eksisterende litteraturen om "The Economics of Ecosystems and Biodiversity" (TEEB).

Det nordiske samarbeidsprosjektet er begrenset og kan sannsynligvis bare være innledningen til en større diskusjon. Det vil trolig også avsløre nye forskningsbehov.

Vennlig hilsen

Kristin Bakken
Avdelingsdirektør(e.f.)

Reidun Veia
Seksjonssjef

Kopi til: Elisabet Haveraaen, Miljøverndepartementet, Postboks 8013 Dep, 0030 Oslo/ Siri Kloster (siri.kloster@md.dep.no)

